

דגם תשובות – תלמוד: דינים בהעמקה ויסודות תורה שבעל פה, מס' 6581, 6382, קיץ תשפ"ה

הערה למעריכים: דברים הכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחן.

פרק ראשון

על הנבחנים לענות על ארבע מן השאלות 1–6.

1. יסודות תורה שבעל פה

- א.** התלמוד הירושלמי נחתם בטבריה. הוא נקרא "ירושלמי" משום כבודה של ירושלים (עמ' 12).
ב. כי הלל ושמאי היו שקולים בתבונה ובעיון ובידיעת העיקרים שמהם יסיקו הלכות (עמ' 26–27).

2. הלכות תפילין – סימן כ"ה

- א.** (1) על פי השולחן ערוך, צריך לברך שוב.
(2) הסברה של השל"ה: בשעת התפילה מן הסתם לא הסיח דעתו מן התפילין, ואם כן דומה למקרה שהסירן על דעת להחזירן שהרמ"א פסק שאין לחזור ולברך.
(סעיף יב, ומ"ב ס"ק מד)
ב. עליו לברך שוב כי אינו רשאי להיכנס עם התפילין לבית הכיסא והווי הפסק (מ"ב ס"ק מז).

3. הלכות תפילין – סימן כ"ו

- א.** אדם ממנה – תנאים להנחת תפילין:
– אם יוכל להניח לאחר מכן את התפילין שלא הניח – יכול להניח לפני היציאה לדרך רק אחת מן התפילין.
– אם לא יוכל להניח לאחר מכן את התפילין שלא הניח – יניח כעת את שתיהן אף אם יאחר.
(משנ"ב, ס"ק א')
- ב.** רק תפילין של ראש, שתי דעות:
– דעה א [שולחן ערוך] – מברך "על מצוות תפילין" בלבד.
– דעה ב [רמ"א] – מברך שתי ברכות, "להניח" ו"על מצוות תפילין".
(סעיף ב')

4. הלכות תפילין – סימן כ"ז

- א.** נימוק לדעה שיניח על יד שמאל – הולכים לפי רוב המעשים, ומכיוון שרוב מעשיו של אדם זה נעשים בימין, מניח על היד שתש כוחה, יד שמאל.
נימוק לדעה שיניח על יד ימין – כתוב "וקשרתם... וכתבתם", משמע שהכתיבה קובעת, והקשירה נעשית ביד שכותב בה על היד השנייה, יד ימין.
המנהג על פי הרמ"א הוא כדעה השנייה שהכתיבה קובעת.
(סעיף ו, ומ"ב ס"ק כו–כז)
ב. אם שולט בשתי ידיו שווה בשווה – יניח על יד שמאל.
אם קל לו יותר לעשות פעולות בשמאל, אף שיכול לעשותן בימין – יניח על יד ימין.
(סעיף ו, ומ"ב ס"ק כ"ה)

5. הלכות שבת

- א. (1) אם נטל ציפורניו במספרים או בפצירה – עובר על איסור מדאורייתא כי זו הדרך לעשות זאת.
 (2) אם תלש ציפורניו בידו או בשיניו – עובר על איסור מדרבנן כי שינה מדרך העשייה הרגילה.
 (עמ' 168)
- ב. תכליתה המקובלת של מלאכת הוצאה היא לצורך החפץ בחוץ, ואדם זה אינו צריך את פח האשפה ברשות הרבים אלא רצונו שלא יהיה בביתו [מלאכה שאינה צריכה לגופה] (עמ' 170–171).

6. הלכות שבת

- א. (1) "אינו מתכוון": עשה מלאכה ולא התכוון לתוצאה שנוצרה [וגם לא ודאי שעל ידי פעולה זו תיווצר תוצאה זו].
 דוגמה: גרר מיטה או כיסא או שולחן ולא התכוון שייווצר חריץ באדמה.
 [הערה למעריכים: לקבל דוגמאות מתאימות אחרות].
 (עמ' 172)
- (2) "מתעסק": עשה מלאכה בלי לשים לב למה שעשה. דוגמה: נשען על קיר ובלי לשים לב נלחץ מתג החשמל ונדלק האור. א: תכנן לעשות פעולה שאין בה איסור ויצאה לו פעולה שיש בה איסור. דוגמה: התכוון לזרוק חפץ למרחק שתי אמות ברשות הרבים, וזרק למרחק ארבע אמות. א: התכוון לעשות מלאכה ונעשתה מלאכה בפחות מכוונתו. דוגמה: התכוון להוציא חפץ בשמירה מעולה (לפניו) והוציאו בשמירה פחותה (מאחוריו).
 [הערה למעריכים: לקבל דוגמאות מתאימות אחרות].
 (עמ' 180–181)
- ב. "מתעסק" – עשה מלאכה שהוא יודע שהיא אסורה בשבת אבל עשה אותה בחוסר תשומת לב. "שוגג" – עשה מלאכה מתוך תשומת לב אבל לא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת או שכח ששבת היום (עמ' 180–182).

פרק שני

על הנבחרים לענות על שש מן השאלות 7-14.

7. שמירת הגוף מסכנות

- א. יראה ראווה – אדם ששומר על עצמו מסכנות והתנהגותו היא על פי השכל.
יראה שוטה – אדם ששומר על עצמו באופן מוגזם עד שמתבטל על ידי שמירתו מן התורה ומן העבודה.
(עמ' 45)
- ב. (1) "ונשמרתם מאד לנפשותיכם".
(2) לצורך פרנסה.
(שם)
- ג. – אדם מועד לעולם [בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן, בין אונס בין רצון] (עמ' 46).
– "לא שבקת חיי" – אי אפשר לקיים עולם נורמלי אם נפטור את השיכור, כי כל שונא ישתכר, יזיק ויפטר (שם).
– היה צריך להיזהר מלכתחילה ולא להשתכר. הוא בעצמו הגורם להיותו במצב של אונס (עמ' 51).
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שני נימוקים.]

8. זהירות בדרכים

- א. – שפיכות דמים יש בה השחתת יישובו של עולם.
– שפיכות דמים היא עבירה שבין אדם לחברו.
(עמ' 49)
- ב. (1) המקרה: אדם הרג בשוגג מכיוון שלא נזהר כראוי. הדין: אינו גולה. הטעם: עונו חמור, ואין גלות מכפרת לו.
(2) הנהג נחשב פושע מכיוון שהיה עליו לעצור ולנוח בצד הדרך כאשר הרגיש עייפות (הרב עובדיה יוסף).
(עמ' 51)

9. לשון הרע

- א. (1) לשון הרע – דיבור בגנות חברו ואמירת אמת.
הוצאת שם רע – דיבור בגנות חברו ואמירת שקר.
(2) אדם המספר לשון הרע – מספר בגנות חברו ואומר אמת.
"בעל לשון הרע" – רגיל לספר בגנות חבריו.
[הערה למעריכים: עיקר התשובה בתת-סעיף (2) הוא על בעל לשון הרע].
(עמ' 53)
- ב. תקנתו של מספר לשון הרע: אם תלמיד חכם הוא – יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא – ישפיל דעתו (עמ' 54).
ג. האיסור: לא תעמוד על דם רעך.
דוגמה: אדם יודע על חולה במחלת הנפילה שלא הודיע למשרד הרישוי על מחלתו; אדם יודע על אדם אחר שאורב לחברו כדי להורגו; אדם יודע על בחור חולה שאינו מספר על כך לבחורה שאיתה הוא רוצה להתחתן.
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב דוגמה אחת].
(עמ' 56-57)

10. העוני והעני

- א. (1) מאתיים זוז הוא סכום שמספיק לאדם להוצאות מזונות ולבוש למשך שנה.
(2) כי הוא יכול להתפרנס מן הרווחים ששיג מן המשא והמתן.
(עמ' 59)
- ב. אם יש לו קרן ויכול להתפרנס מן הרווח – אינו רשאי ליטול מתנות עניים (שם).
ג. – קל יותר למנוע נפילה מלהעמיד את מי שכבר נפל.
– הסיוע ימנע מאדם זה להגיע למצב שיצטרך לבריות.
– הסיוע ימנע בושה מאדם זה.
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שני יתרונות].
(עמ' 60-61)

11. תקנת יום העצמאות**א.** ניסים של הצלה ממוות לחיים.

המקור: מרדכי ואסתר [פורים].

(עמ' 78)

ב. (1) נימוקים לאמירת הלל או ברכת שהחיינו ביום העצמאות:

- ביום זה היה פדיון מעבדות לחירות כיוון שנגאלנו משעבוד מלכויות.
- ביום זה הייתה הצלה ממוות לחיים.
- לא להיות כפוי טובה על הניסים שעשה ה' [אין לבטל את תקנת הרבנים הראשיים שנוהגת כבר עשרות שנים].

[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שני נימוקים.]

(עמ' 78–79)

(2) אין לברך על אמירת ההלל ביום העצמאות מן הנימוקים האלה:

- חז"ל קבעו לומר הלל רק בהצלת כל ישראל מצרה, ולא בהצלת ציבור או אפילו מדינה שלמה.
- עדיין לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה בתחום הביטחון ובתחום הרוח.

(עמ' 79–80)

12. חול המועד**א.** כי אין מערבים שמחה בשמחה (עמ' 185).

- ב.**
- מלאכה פשוטה שאינה דורשת מקצועיות. דוגמה: הדלקת חשמל.
 - מלאכה הנעשית בשינוי מהרגיל. דוגמה: תיקון פשוט ולא מקצועי של בגד שנקרע וצריך אותו למועד.
 - מלאכה לצורך אוכל נפש. דוגמה: בישול.
 - מלאכה לצורך המועד. דוגמה: לקנות לחם ומוזון הנצרכים למועד.
 - מלאכת "דבר האבד". דוגמה: לקנות חפץ שיש חשש שאחרי החג לא ימצא כמוהו בטיב או במחיר.
- [למעריכים: על התלמידים לכתוב שלושה סוגי מלאכה ודוגמה לכל אחד מהם; לקבל דוגמאות נכונות נוספות.]
- (עמ' 185–188)

ג. (1) אם אין לילדים בגדים נקיים [לקבל דוגמאות נכונות נוספות] (עמ' 187).**(2)** מותר למורה לכתוב מראה מקומות לשיעור תורה לחול המועד [לקבל דוגמאות נכונות נוספות] (עמ' 189).**בית, חינוך ומשפחה****13. יצר ויצירה****א. (1)** "אילולי יצר הרע לא בנה אדם בית, ולא נשא אישה, ולא הוליד, ולא נשא ונתן".**(2)** באש של יצר הרע (כמו החמדה, התאוה, הכעס, הגאווה והקנאה) אדם ילחם את עצמו לפעולת המצווה ולעשיית מעשים טובים.

(עמ' 107)

ב. (1) כאשר המגע הוא בקביעות.**(2)** כדי שלא יבואו לידי עבירה.

- המגע בין איש לאישה הוא דבר בעל משמעות עליונה וצריך להיזהר ולהשתמש בו רק לחיבור שבין איש לאשתו. אחרת יש בכך פגיעה בקדושת החיבור שבין איש לאישה.

(עמ' 109–110)

14. קידושין ונישואין

- א. (1) שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו (עמ' 118).
(2) כדי שלא יהיה דבר זה הרגל לזנות (עמ' 119).
- ב. (1) – חדר שמיועד לחתן ולכלה
– הינומה
– הבאת החתן את הכלה לביתו
– פריסת סודר על ראש החתן והכלה בשעת הברכה
[הערה למעריכים: על התלמידים לכתוב שתי דעות.]
(עמ' 123)
- (2) – מניין אנשים
– פנים חדשות (פניו של אדם שלא היה נוכח בחתונה או בסעודת "שבע ברכות" קודמת של אותו זוג).
(עמ' 124)

פרק שלישי

על הנבחרים לענות על שש מן השאלות 15 – 22.

15. הלכות קריאת שמע – סימן נ"ח

- א. בזמן המוקדם ביותר שיוכל לקרוא כי זריזים מקדימים למצוות (סעיף ב ומ"ב ס"ק י).
- ב. (1) יקרא קריאת שמע עם ברכותיה (סעיף ו).
 נימוק: אף שעבר זמנה של קריאת שמע טוב שיקראנה כדי לקבל עליו עול מלכות שמיים (מ"ב ס"ק כז), ואומר את הברכות כי זמנם כמו זמנה של התפילה, עד שעה רביעית (מ"ב ס"ק כה).
 (2) יקרא קריאת שמע בלי ברכותיה (סעיף ו).
 נימוק: אף שעבר זמנה של קריאת שמע, טוב שיקראנה כדי לקבל עליו עול מלכות שמיים (מ"ב ס"ק כז), ואינו אומר את הברכות כי עבר זמנן (מ"ב ס"ק כה).

16. הלכות קריאת שמע – סימן ס'

- א. (1) יאכל שוב בלא ברכה כי לעניין הברכה חוששים לדעה שאין מצוות צריכות כוונה.
 (2) כאשר מקיים מצווה מדרבנן; כאשר מוכח לפי העניין שעשייתו היא כדי לצאת ידי חובה.
 (מ"ב ס"ק י)
- ב. (1) כי עיקר קבלת עול מלכות שמיים ואחדות הבורא היא בפסוק ראשון (מ"ב ס"ק יא).
 (2) "כוונה זו האמורה כאן" [בסעיף ה] – להתבונן ולשים לב מה הוא אומר.
 "הכוונה האמורה בסעיף ד" – כוונה לצאת ידי חובה.
 (מ"ב ס"ק ז וס"ק יא)

17. הלכות תפילה – סימן פ"ט

- א. (1) בשוגג – יתפלל, כי אף שאין לו שכר תפילה בזמנה, יש לו שכר תפילה.
 במזיד – יתפלל ויתנה שאם מצד הדין הוא פטור, תהיה התפילה תפילת נדבה כי יש פוסקים שסוברים שאם הזיד אינו מתפלל כלל.
 (סעיף א ומ"ב ס"ק ו)
- (2) בשוגג – ימתין שתעבור חצי שעה ויגיע זמן תפילת מנחה ויתפלל מנחה ואחר כך יתפלל תפילת תשלומין לתפילת שחרית.
 במזיד – אין לו תקנה.
 (סעיף א ומ"ב ס"ק ז)
- ב. אם אין לו יכולת לכוון דעתו (סעיף ד).

18. הלכות נטילת ידיים – סימן קנ"ח

- א. (1) הידיים עסקניות הן ונוגעות בכל דבר, ובזמן שהייתה נוהגת טומאה וטהרה והכוהנים אכלו תרומה, היו צריכים ליטול ידיהם [מדברי סופרים] קודם אכילת תרומה כדי שלא יטמאוהו בנגיעתן, וכדי שיהיו רגילין הכוהנים בזה גזרו גם כן על כל איש ישראל האוכל פת שאסור לאכול עד שייטול ידיו.
 (2) כדי שיהיו בני ישראל רגילים לאכול בטהרה כשיבנה בית המקדש.
 (מ"ב, ס"ק א)
- ב. (1) כי רוב התרומה היא ממיני הפת (מ"ב, ס"ק ב).
 (2) חוששים שייגע בפת גם בידו השנייה (מ"ב, ס"ק ד).

19. הלכות דברים הנוהגים בסעודה – סימן קע"ט

- א.** (1) לפי השולחן ערוך, אינו רשאי לאכול לפני ברכת המזון (סעיף א).
 (2) רשאי לאכול, אך צריך לברך "המוציא" קודם אכילה זו [ולאחר אכילה זו נוטל שוב מים אחרונים] (מ"ב, ס"ק ב).
ב. (1) אינו מברך בכל דוכן על טעימה של גבינה אלא רק על טעימת הגבינה הראשונה בלבד כי הוא יודע שיגישו לו עוד גבינות, ודעתו על כל הגבינות שיגישו לו (סעיף ד, ומ"ב ס"ק טז).
 (2) אינו מברך על הענבים כי כשבירך על התמרים מן הסתם דעתו הייתה על כל הפירות שיביאו לפניו כיוון שידע שדרך בעל הבית להביא סוגי פירות זה אחר זה (סעיף ה, ומ"ב ס"ק יז).

20. הלכות ברכת המזון – סימן קפ"ד

- א.** (1) ברכת המזון היא מן התורה וספיקא דאורייתא לחומרא (סעיף ד').
 (2) ההווה אמינא שלא לברך היא מכיוון שבברכה רביעית של ברכת המזון היא מדרבנן.
 יברך ברכה רביעית במקרה זה כדי שלא יזלזלו בברכה זו.
 (מ"ב, ס"ק י"ג)
ב. (1) כי אם אכל ולא שבע – לדעת רוב הפוסקים חיוב ברכת המזון הוא מדרבנן.
 (2) ייטול ידיו ויברך "המוציא" ויאכל כזית ויברך ברכת המזון.
 (מ"ב ס"ק ט"ו)
ג. כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה (סעיף ה').

21. הלכות שבת

- א.** כי טחינת מתכת דומה בפעולה לאב שהוא טחינת גרעינים, אבל אינה דומה בתכלית שהרי אינו מתכוון לאכילת הדבר הטחון אלא לשימוש אחר בו (עמ' 166).
ב. (1+2) – כדי להשביח את האילן – אב המלאכה הוא זורע.
 – כדי להסיר את הענפים היבשים ולהשתמש בהם לצורך הסקה – אב המלאכה הוא קוצר.
 (עמ' 167)
ג. אדם הדליק נר, והנר כבה מייד – חייב.
 אדם הניח קדרה על האש והסיר אותה משם מייד – פטור.
 טעם ההבדל: במלאכת הבערה החיוב הוא על עצם עשיית הפעולה ולא על התוצאה, ולעומת זאת במלאכת בישול החיוב הוא רק אם הגיע התבשיל לפחות לשליש בישולו.
 (שם)

22. הלכות שבת

- א.** כתב בשבת, חייב בעונש או פטור מעונש:
 (1) כתב אות אחת: פטור מעונש, כי זהו חצי שיעור [אומנם הוא עבר על איסור תורה].
 (2) כתב פסקה במקום מכתב: חייב בעונש, כי הייתה כתיבה כשיעור האסור [שתי אותיות] אף כי לא נשלמה עשיית המלאכה שתוכנה.
 (3) כתב אות והשלים בכך מילה: פטור מעונש, כי זהו חצי שיעור [אף כי השלים את המילה].
 (עמ' 177-179)
ב. מותר – כי הדבר אינו נחשב כלל לעשיית מלאכה [מכיוון שלכל אדם יש ארבע אמות ברשות הרבים] (עמ' 179).